

รายงานสรุปความก้าวหน้า

โครงการประเมินและสังเคราะห์สถานการณ์ภาพองค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย

“วัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบและความหลากหลายทางชาติพันธุ์”

(กรุงเทพมหานครและปริมณฑล)

(ระยะที่ 2)

คณะทำงานระยะที่ 1 (จัดทำบรรณนิทัศน์)

ผู้วิจัย   แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง
   เอกรินทร์ พึ่งประชา
   กุลศิริ อรุณภาคย์

คณะทำงานระยะที่ 2 (ประเมินและสังเคราะห์)

ผู้วิจัย   ดำรงพล อินทร์จันทร์
   ภาสนันท์ อัครวัชร
   นันทิยา สุขคนธปฏิบัติ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม

รายงานความก้าวหน้าโครงการประเมินและสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้ การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย

หัวข้อเรื่อง วัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบ และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ระยะที่ 2)

โครงการประเมินและสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย หัวข้อเรื่อง วัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ในพื้นที่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ระยะที่ 2) งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม คณะผู้วิจัย ระยะที่ 2¹ ได้รับมอบโครงการฯ ต่อจากคณะผู้วิจัย ระยะที่ 1² นั้น งานศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ³ และบรรณานิตส์⁴ แบ่งเป็น 2 หัวข้อย่อยคือ

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์	242	เรื่อง
และวัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบ	101	เรื่อง ⁴
รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น	359	เรื่อง

1) ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

จากการสำรวจและทำบรรณานิตส์สามารถแบ่งประเภทของเอกสารได้ดังนี้

เมื่อพิจารณาด้านเนื้อหาแล้วได้จำแนกงานตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในเอกสารประเภทต่าง ๆ ดังปรากฏในตารางที่ 2 ทั้งหมดแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการศึกษามากที่สุดได้แก่ จีน 68 เรื่อง และมอญ 60 เรื่อง

กลุ่มที่มีการศึกษารองลงมาคือมุสลิม 32 เรื่อง และพหุชาติพันธุ์ 37 เรื่อง ขณะที่กลุ่มที่มีจำนวนการศึกษาน้อยตั้งแต่ 1-9 เรื่อง อาทิ คริสต์ พม่า ลาว และลาวโซ่ง เป็นต้น(ดังรายละเอียดในตารางที่ 1)

¹ คณะผู้วิจัย ระยะที่ 2 ประกอบด้วย ดำรงพล อินทร์จันทร์, ภาสันนันทน์ อัครวิเศษ และนันทิยา สุคนธปฏิภาค (ได้รับมอบหมายตั้งแต่ เดือน กุมภาพันธ์ 2549)

² ประกอบด้วย อ.แพรว ศิริศักดิ์ดำรง, อ.กุลศิริ อรุณมาศย์, อ.เอกรินทร์ พึ่งประชา และมีคุณพรพรรณ ทองทองศักดิ์ เป็นผู้ช่วยวิจัย

³ ห้องสมุดประจำมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยมหิดล ห้องสมุดหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สภาวิจัยแห่งชาติ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในเว็ปไซต์ต่าง ๆ

⁴ บรรณานิตส์ส่วนนี้ คณะผู้วิจัยระยะที่ 1 ได้จัดทำเพิ่มเติมเสร็จสิ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2549 ยังไม่ได้มีการจัดจำแนกประเภทและจำนวนของงานวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยระยะที่ 2 จะได้จัดจำแนกในลำดับต่อไป

โดยมีการจำแนกมิติที่ศึกษาออกเป็น 3 มิติคือ

ชาติพันธุ์วรรณนา โดยพิจารณาเนื้อหาที่เล่าหรือบรรยายถึงเรื่องราวชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมโดยรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีได้เน้นประเด็นใดเป็นพิเศษ (47 เรื่อง)

การเปลี่ยนแปลง ในเนื้อหาเชิงเปรียบเทียบเรื่องราวในอดีตและปัจจุบัน พร้อมสะท้อนให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงในแง่มุมที่งานนั้นเน้นศึกษา(15 เรื่อง)

และสุดท้ายคือประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ที่กล่าวถึงอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาศัยหลักฐานจากตำราทางประวัติศาสตร์(57 เรื่อง)

เมื่อจำแนกตามประเด็นของงานศึกษาแต่ละประเภทดังตารางที่ 3 แล้ว แบ่งออกเป็น 9 ประเด็นคือ

- 1) ความสัมพันธ์และการจำแนกความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์
- 2) ศักยภาพของชาติพันธุ์ในการพัฒนา
- 3) การผสมผสานและการแลกเปลี่ยนทางชาติพันธุ์
- 4) สิทธิของความเป็นชาติพันธุ์ในชาติ
- 5) การสร้างอัตลักษณ์และการปรับตัว
- 6) การกีดกันและการเลือกปฏิบัติ
- 7) ชาติพันธุ์วรรณนา
- 8) การเปลี่ยนแปลง
- 9) ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์

และยังปรากฏมิติแยกย่อยลงไป อาทิ มิติศักยภาพของชาติพันธุ์ในการพัฒนา มีประเด็นย่อยเกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยว การป้องกันตนเองของชุมชนจากอาชญากรรม บทบาทผู้นำชุมชน การศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น

มิติการสร้างอัตลักษณ์และการปรับตัว มีประเด็นย่อยเรื่อง สำนึกทางชาติพันธุ์ ความเชื่อ และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

เมื่อพิจารณาจากบรรณานิติทัศน์และเนื้อหาประกอบกันแล้วพบว่าการจัดจำแนกประเภทดังกล่าวมีข้อจำกัดในการกำหนดกรอบการสังเคราะห์อยู่ไม่น้อย ด้วยความหลากหลายของข้อมูลในการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญ อาทิในหัวข้อของการศึกษาหนึ่ง ๆ นั้นอาจครอบคลุมประเด็นในการศึกษามากกว่าหนึ่งประเด็นก็ได้ รวมถึงวิธีวิทยาในการศึกษาก็อาจไม่ระบุอย่างชัดเจน

ดังนั้นเพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นร่วมกันจึงมีความจำเป็นต้องจัดประเภทตามมิติของเวลา และวิธีวิทยาของงานศึกษานั้น ๆ เพิ่มเติม ซึ่งอาจนำไปสู่การทำความเข้าใจเนื้อหาในการสังเคราะห์องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมต่อไปได้มากขึ้น

การสำรวจเชิงเอกสารเบื้องต้นจากบรรณานิตยสาร จึงแบ่งข้อมูลเป็น 2 ส่วนหลัก คือ ภาษาอังกฤษและภาษาไทย

เอกสารภาษาอังกฤษซึ่งมีทั้งสิ้น 24 เรื่อง ซึ่งพอจัดตามมิติของเวลา แนวคิดและวิถีวิทยาเบื้องต้นได้ดังตารางที่ 4

จากเอกสารภาษาอังกฤษที่ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของกรุงเทพฯ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกรุงเทพฯ และประเทศไทยในช่วงสมัยของรัชกาลที่ 5 เป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่พระองค์ท่านเสด็จประพาสต่างประเทศติดต่อกับประเทศตะวันตกและกำลังนำพาสยามก้าวสู่ความเป็นสมัยใหม่

นอกจากนั้นแล้วก็มีที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์จีน ซึ่งเป็นการกล่าวถึงทั้งในบทบาททางเศรษฐกิจสังคมในกรุงเทพฯ ในบันทึกทางประวัติศาสตร์ รองลงมาก็คือกลุ่มมุสลิม มอญ และ(2 เรื่อง) และเป็นประเด็นศึกษาเฉพาะกลุ่มอีกด้วย

เอกสารภาษาไทยจำนวน 218 เรื่อง นั้น สามารถจัดตามมิติของช่วงเวลาและประเด็นและแนวทางการศึกษาวิจัยได้ (ตามตารางที่ 5)

ข้อสังเกตเบื้องต้นจากการประเมินเชิงปริมาณ

1) *บริบทของช่วงเวลาและสถานการณ์ทางสังคม*: จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในเชิงปริมาณ เพื่อจัดลำดับช่วงเวลาและประเด็นการศึกษา คณะวิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า มิติของเวลานี้นัยยะสำคัญต่อประเด็นการศึกษาวิจัย เป็นบริบทหนึ่งในการกำกับทิศทางและความสนใจในประเด็นของการศึกษาวิจัย อาทิ

ในช่วงเวลาตั้งแต่พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนของชุมชนบ้านครัวในกรณีที่จะถูกเวนคืนเพื่อโครงการสร้างทางด่วน พบว่า มี่งานเขียนและการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนมุสลิมบ้านครัวถึง 8 เรื่อง⁵

⁵ - บัฟฟิ ญอง และ จารุวรรณ โสฬีระ (2535) "บ้านครัว อดีตอันรุ่งโรจน์หรืออนาคตจะดับสูญ?" *ศิลปวัฒนธรรม* 10: 176-186.

- ภวทร เสถียรดี (2536) 'ภาวะผู้นำของกลุ่มอิทธิพล: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านครัว' ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สมศิริ ธนสารวัฒนา (2536) 'การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กรณีศึกษาชุมชนบ้านครัวเหนือ กรุงเทพมหานคร' มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ชุติรัตน์ เจริญพร (2541) 'การศึกษาเรื่อง การเคลื่อนไหวของชุมชน และองค์กรชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านครัว' ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- โคจิวัจน์ บุญประดิษฐ์ (2543) 'กลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร' คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เรื่องศักดิ์ ตำรินทร์ (2545) *ประวัติศาสตร์บ้านครัวและการต่อต้านทางด่วนซีดีตรคของชาวชุมชน: สิทธิชุมชนบ้านครัว กรณีสร้างทางด่วนทับชุมชน*, กรุงเทพฯ: มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สันและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ขณะเดียวกันในกลุ่มชาติพันธุ์มอญที่ เกาะเกร็ด นนทบุรี ซึ่งถือเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม และท่องเที่ยวแห่งสำคัญก็ได้รับความสนใจในการศึกษาวิจัยในหลายมิติ ทั้งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด กว่า 24 เรื่อง⁶ นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องบทบาทของสื่อมวลชน⁷ และการศึกษาถึงบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์มอญ⁸

เมื่อภาครัฐสนับสนุนให้เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง กรุงเทพฯเท่าไรนัก สามารถจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวสัญจรได้ภายในวันเดียว งานเขียนที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวในชุมชนมอญเกาะเกร็ดยิ่งขยายวงออกไปเรื่อยๆ⁹ อย่างไรก็ตามกระแส

- ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2546) "ประวัติศาสตร์จามกับการสืบทอดอัตลักษณ์จามบ้านครัว" *สหวิทยาการ* 2: 105-122.

- ชลธิรา สัตยาวัฒนา และ คณะ(2547) "สิทธิชุมชนท้องถิ่นบ้านครัว กรณีการสร้างทางด่วนทับชุมชน โครงการสิทธิชุมชนท้องถิ่น จากจารีตประเพณีสู่สถานการณ์ปัจจุบัน : การศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางนโยบายสิทธิชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย" สำนักพิมพ์นิติธรรม.

⁶ อาทิ - เสาวภา เชาวศิลป์ (2537) 'การศึกษาพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี' โรงเรียนวัดผาสุกมณีจักร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

- ญัฐประวีณ ศรีทรัพย์ (2537) 'การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ' ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สนชัย สุขอัจจะสกุล (2537) "กวางอาม่าน อนาคตชุมชนเกาะเกร็ด" *สยามอารยะ* 23: 59-66.

- ไม่ระบุผู้เขียน (2537) "ประเพณีตักบาตรดอกไม้ (ขอนแก่น)" *สยามอารยะ* 23: 29-30.

- พลาดิสัย สิทธิธัญกิจ (2537) "มอญ ผู้พิทักษ์แห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา" *วัฒนธรรมไทย* 11: 40-44.

- พลาดิสัย สิทธิธัญกิจ (2537) "สามโคก ชุมชนชาวมอญแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา" *วัฒนธรรมไทย* 10: 36-40.

- จำลอง บุญสอง (2539) "ศรัทธาในอันสงส์ พิธีศพนมอญอลังการตระการตา" *ศิลปวัฒนธรรม* 5: 173-178.

- สมศรี ศิริขวัญชัย (2541) 'การวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี' สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

- คุณา นนทพัฒน์ (2541) "กวางอาม่าน ที่เกาะเกร็ด" *วัฒนธรรมไทย* 8: 14-17.

- ไพโรจน์ บุญผูก (2541) "เกาะเกร็ดกับงานบ้าน-งานบุญของชาวมอญริมเจ้าพระยา" *เมืองโบราณ* 1: 35-40.

⁷ - สุธีรา เผ่าโภคสถิตย์ (2537) "การศึกษาความคิดเห็นของคนเชื้อสายมอญเกี่ยวกับบทบาทของสื่อ บุคคล สื่อประเพณี และสื่อมวลชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญปากเกร็ด ปากลัด และบางกระดี" คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁸ - ลลวรรณ เปรมประเสริฐ (2541) "การเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของพระสงฆ์มอญ กรณีศึกษา : วัดปรมย์อิกาวาส ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี" มานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

⁹ ดังตัวอย่างเช่น นัยชนก อุพิทักษ์ (2541) "ทั่ววันเดียวเที่ยวเมืองนนท์" *ผาสุก* 124: อลิสา รามโกมุท (2542) *เกาะเกร็ดวิถีชีวิต ชุมชนมอญริมแม่น้ำเจ้าพระยา* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. อพิสิทธิ์ วีระจาวุฑฒ (2542) "ชาวมอญเกาะเกร็ดจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง" *ศิลปวัฒนธรรม* 8: 26-27. ไพโรจน์ บุญผูก (2542) "ประเพณีและวิถีชาวมอญย่านลำน้เจ้าพระยา.. ปากเกร็ด" *ท้องถิ่น* 5: 78-85. อภาภา ศรีสงคราม (2543) *วัฒนธรรมพื้นบ้านเกาะเกร็ด* กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.

ความคิดเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวเริ่มส่อเค้าในงานศึกษาชุดต่อๆ มา¹⁰ ไม่เพียงชุมชนมอญที่เกาะเกร็ดเท่านั้น หากชุมชนมอญในพื้นที่อื่น ๆ ก็เป็นที่สนใจในการศึกษาเช่นเดียวกัน มอญสามโคก มอญบางกระดี มอญพระประแดง เป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยตลอดทศวรรษที่ผ่านมา กว่า 20 เรื่อง¹¹

¹⁰ กนกพร วิวัฒนาการ (2543) 'Changes of housing on Koh-Kret Island, Nonthaburi Province' สถาบันศึกษามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิวัฒน์ชัย บุญญาอนุพงศ์ (2544) 'การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี' รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มณีรัตน์ จินกุล (2544) 'แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี' วิชาการออกแบบชุมชนเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นริศรา นงนุช (2544) 'รูปแบบการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี' นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา (2544) 'พื้นที่ตั้งงานแบบมอญที่เกาะเกร็ด: ผลบวกจากการท่องเที่ยว' *สารคดี* 200: 62-64.
- สุพัชรา วิชยประเสริฐกุล (2545) 'แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด' การวางแผนภาคและเมือง .
- ชมนาด ตันติเสรี (2546) 'ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์:กรณีศึกษาชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี' คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

¹¹ - พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ (2537) "สามโคก ชุมชนชาวมอญแถบกลุ่มเจ้าพระยา" *วัฒนธรรมไทย* 10: 36-40.

- ทองคำ พันนัทธิ (2538) "มอญขวาง" *วารสารวัฒนธรรมไทย* 11: 41-43.
- ศรีปาน รัตติกาลชลากร (2538) 'บทบาทสื่อพื้นบ้านในวัฒนธรรมมอญในอำเภอพระประแดง' นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรัชชา เวชพุดิ (2538) 'เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ' ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร มากแจ้ง (2540) 'การศึกษาวินิจฉัยชีวิตชาวมอญบางขุนเทียน มอญบางกระดี' สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- ชโลมใจ กลั่นรอด (2541) 'ทะแยมอญ: วัฒนธรรมการดนตรีของชาวมอญชุมชนวัดบางกระดี' *วัฒนธรรมศึกษา* มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรินทร์ ทับรอด (2541) 'พิธีรำผีเมืองในงานศพของชาวมอญพระประแดง' มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา (2542) 'เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ กรณีศึกษาหมู่บ้านเจดีย์ทอง ต.คลองควาย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี' มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา (2542) "สงกรานต์รามัญบางกระดี" *สารคดี* 172: 36-37.
- สรัญญา ชูชาติไทย (2543) 'แนวทางการอนุรักษ์หมู่บ้านมอญพระประแดง : กรณีศึกษาหมู่บ้านทรงคนอง' สถาบันศึกษามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิวัฒน์ วงศ์คุปไทย (2544) "สามโคก" *วัฒนธรรมไทย* 6: 28-30.
- จริยาพร รัชมีแพทย์ (2544) 'รูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนมอญบางกระดี กรุงเทพมหานคร' จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วสุ เขียวสอาด (2544) 'การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยและชาวมอญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ' คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สิทธิพร สมบูรณ์ภรณ์ (2544) 'กระบวนการฟื้นฟูและประยุกต์มรดกทางวัฒนธรรมในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนมอญ ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี' กระทรวงศึกษาธิการ.

2) สถาบันการศึกษา สาขาวิชา และสำนักคิด: เมื่อประเมินสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และเอกสารงานวิจัยจำแนกตามสถาบันการศึกษาและสาขาวิชาที่ค้นคว้าและวิจัย (ตารางที่ 6)

พบว่า สถาบันการศึกษาที่ผลิตงานทางวิชาการออกมามากที่สุดในรอบทศวรรษคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รองลงมาคือมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏฯ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์(นิด้า) มหาวิทยาลัยเกริก มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง¹²

นอกจากนั้นยังพบว่าม้งงานเขียนทางวิชาการ กึ่งวิชาการ ที่อยู่ในสังกัดของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงงานเขียนเชิงสารคดี อีกเป็นจำนวนมาก อาทิ สถาบันไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 5 เรื่อง¹³ กระทรวงศึกษาธิการ 3 เรื่อง¹⁴ งานของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ แห่งละ 2 เรื่อง¹⁵, กรม

- นพดล ฐิติพงษ์พานิช (2545) 'รูปแบบการอยู่อาศัยชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร' สถาบันดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิวัฒน์ วงศ์บุปผ์ไทย (2546) "ชุมชนชาว(มอญ)บ้านมอญสามโคก ปทุมธานี" ศิลปวัฒนธรรม 2: 133-139.

- กฤช เจริญน้ำทองคำ และ สุพิศวง ธรรมพันทา. (2546) "รายงานการวิจัยวัฒนธรรมมอญพระประแดง : การศึกษาศิลปวัตถุกรรมพื้นบ้าน การทำโลงมอญ พระประแดง สมุทรปราการ" สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

- ปราณีย์ วงษ์เทศ (2546) "พิธีรำผีภูยเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ขอบชาวมอญที่บ้านเว้งราว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ" *ตำราวิชาการ* 2: 59368.

- เกศสิรินทร์ แพทอง (2546) 'การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญ อำเภอพระประแดง' คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

¹² เป็นที่น่าสังเกตว่า ในฐานข้อมูลบรรณานิติศาสตร์ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ระยะเวลาที่ 1 ไม่พบผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งต้องค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป

¹³ - ยุพิน คล้ายมนต์ (2540) "อิทธิพลวัฒนธรรมจีนที่มีต่อไทย" *ไทยคดีศึกษา* 1: 26-40.- สถาบันไทยคดีศึกษา (2541) "การเสวนาเรื่องภาษาและวัฒนธรรมจากภาพชีวิตชาวมอญในสังคมไทย" *จุลสารไทยคดีศึกษา* 2: 50-52.- เทียมจิตร พ่วงสมจิตร (2542) "ภาษาและวัฒนธรรมจากภาพชีวิตชาวมอญในสังคมไทย" *จุลสารไทยคดีศึกษา* 2: 50-52.- กษกรณ์ ตราโมทย์ (2546) "โกศอัฐิประจำหมู่บ้าน ภาพลักษณ์ความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ" *จุลสารไทยคดีศึกษา* 3-4:- วัลย์วิภา บุญรัตน์พันธุ์ (2536-2537) "เลี้ยงลูกให้เป็นจีน" *วารสารไทยคดีศึกษา* 2: 11-23.

¹⁴ - ณรินดา พุทธิภิญโญ และ ฉัตรสุนน พุทธิภิญโญ (2537) 'การปรับเปลี่ยนแบบแผนการบริโภคของครอบครัวไทยและไทยเชื้อสายจีน' กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.- ภัสวลี นิติเกษตรสุนทร และ บุษบา สุธีธร (2541) "เจตคติและความประทับใจของชาวต่างประเทศที่ได้มาเยี่ยมประเทศไทย" -สิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2544) "กระบวนการฟื้นฟูและประยุกต์มรดกทางวัฒนธรรมในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนมอญ ตำบลสามโคก อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี"

¹⁵ เสาวภา เชาว์ศิลป์ (2537) 'การศึกษาพิธีบุญกลางบ้านและพิธีทรงเจ้าของชาวมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี' โรงเรียนวัดผาสุกมณีจักร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สายใจ คุ่มขานาบ (2535) "การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นชาวไทยในกรุงเทพมหานคร" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

จตุรรัตน์ เชื้ออำนาจ (2543) "ครอบครัวของเด็กและเยาวชนกระทำผิด : จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร"

ศิลปากร, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มูลนิธิประไพ วิริยะพันธ์และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) แห่งละ 1 เรื่อง¹⁶

หลังจากนั้นในเดือนมีนาคม 2546 ได้มีการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2 เรื่อง *ชาติและชาติพันธุ์: วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน*¹⁷ แต่ในงานประชุมครั้งนี้ พบว่า มีการนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ชุมชนแผ่นดินทองนุรูลาม : ชุมชนเครือญาติท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษามุสลิมชานเมืองกรุงเทพฯ, บทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์เปอร์เซียในสังคมไทย: อดีตและปัจจุบัน, ชุมชนคนเนปาลพลัดถิ่นในประเทศไทย และวัฒนธรรมสื่อสมัยนิยมของชุมชนอินเดียในกรุงเทพฯ¹⁸

นอกจากนั้นยังมีวารสารของสถาบันการศึกษาหลายเล่ม เช่น สุโขทัยธรรมมาธิราช, สหวิทยาการ(ธรรมศาสตร์), เอเชียปริทัศน์, เวียดนามศึกษา และดำรงวิชาการ(คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร)¹⁹ และหน่วยงานภาคเอกชน เช่น สถานีอิสลามและสถานีมุสลิม²⁰ ซึ่งเป็นวารสารเผยแพร่ของชุมชนมุสลิมที่เริ่มเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น

บุญยง ชื่นสุวิมล (2543) "สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตกรุงเทพมหานคร : ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนโบ๊เบ๊" คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

¹⁶ อลิสา รามโกมุท (2542) *เกาะเกิร์ตวิถีชีวิตชุมชนมอญริมแม่น้ำเจ้าพระยา* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

มูลนิธิประไพวิริยะพันธ์ (2543) "สังคมและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มอญและโบราณวัตถุสถานในเขตสามโคก"

สมจินตนา รัตตสาร (2537) "นัมดารี : กลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพฯ" ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

¹⁷ บางส่วนของด้อยแดลง ในหนังสือรวมบทความของบทความเสนอในการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2 โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) 26-28 มีนาคม 2546 แสดงจุดยืนไว้ว่า "เป็นเวทีมุ่งให้นักมานุษยวิทยาและนักวิชาการที่มีความสนใจในการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ได้มีโอกาสเสนอผลงานการค้นคว้าวิจัย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทบทวนความก้าวหน้าของความรู้เรื่องนี้ทั้งในประเทศไทยและส่วนอื่นของโลก มีทั้งการเสนอบทความซึ่งมีเนื้อหาเป็นการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มเช่น กลุ่มคนริมฝั่งโขง กลุ่มคนไทย กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศเพื่อนบ้าน การแสดงความเป็นชาติพันธุ์ด้วยพิธีกรรมและการแสดงชุมชนในพื้นที่ชายแดน การศึกษาชาติพันธุ์จากมุมมองทางภาษาและการแพทย์ นอกจากนี้ยังมีการบรรยายในหัวข้อต่างๆ เช่น แนวทางการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ การศึกษาเปรียบเทียบ และการอพยพในบริเวณชายแดน นอกจากนี้จะเป็นการทบทวนทรมแดนความรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาชาติพันธุ์ ทั้งในแง่เนื้อหา และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในหมู่นักวิชาการมานุษยวิทยาและสาขาอื่นที่มีความเชื่อมโยงกันแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความเข้าใจเรื่องชาติพันธุ์ในสาธารณชน เพื่อให้มองเห็นภาพความเป็นชาติพันธุ์ที่กว้างขวางกว่าเรื่องของชนกลุ่มน้อย ทำให้เกิดความรับรู้ถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายและหาหนทางที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขท่ามกลางความแตกต่างเหล่านี้"

¹⁸ งานชุดนี้ไม่ได้จัดอยู่ในการสำรวจฐานข้อมูลและทำบรรณานิติคดีในระยะที่ 1 ซึ่งจะต้องนำมาปรับปรุงเพิ่มเติมต่อไป

¹⁹ ชลธิรา สัตยวัฒนา (2546) "ประวัติศาสตร์จามกับการสืบทอดอัตลักษณ์จามบ้านครี" *สหวิทยาการ* 2: 105-122.

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2540) "ประเพณีมอญ" *เอเชียปริทัศน์* 1: 73-82. ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (2536) "ขุนนางไทยเชื้อสายจีนบาง

ตระกูลในสมัยรัตนโกสินทร์" *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช* : 61-82. ฮวามาย (Hoa Mai) (2545) "วัดญวนในประเทศไทย" *เวียดนามศึกษา* 14: 19-21. ปราณี วงษ์เทศ (2546) "พิธีรำผีวงเว้าเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ขอบขามมอญที่บ้านเว้าขาว อำเภอพระ ประแดง จังหวัด

ส่วนนิตยสารศิลปวัฒนธรรมและผลงานของสำนักพิมพ์มติชนกว่า 27 เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นงานเขียนและการค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน มุสลิมและมอญ ไม่เพียงเท่านั้นหัวหน้ากองทิวทัศน์การคนสำคัญคือสุจิตต์ วงษ์เทศ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณกรรม เจ้าสำนักศิลปวัฒนธรรม ยังนำเสนอแนวทางตอบคำถามเกี่ยวกับที่มาที่ไปของกรุงเทพฯ ในมิติด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี อีกด้วย²¹

ข้อเขียนในนิตยสารสารคดี 12 เรื่อง วารสาร วัฒนธรรมไทย 13 เรื่อง (ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มอญและจีน) นิตยสาร สยามอารยะ 4 เรื่อง ต่างมีทิศทางสอดคล้องกับกระแสสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ เป็นสำคัญ

ขณะที่ผลงานของนักวิชาการ²² และองค์กรอื่น ๆ²³ ก็ปรากฏตีพิมพ์ออกมาเช่นกัน

แม้ปริมาณของผลงานที่ออกมานั้นไม่อาจชี้วัดถึงองค์ความรู้การศึกษาวิจัยวัฒนธรรม ของกรุงเทพมหานคร ทว่าก็สามารถนำมาประกอบในการประเมินทิศทางการสนับสนุนสถานภาพ บทบาทและแนวโน้มขององค์กรเชิงสถาบันที่มีส่วนสนับสนุนงานศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้นในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาได้

แนวทางการสังเคราะห์องค์ความรู้

เมื่อพิจารณาในแนวทางระเบียบวิธีวิจัยแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม เป็นกรอบใหญ่ และนำมาซึ่งการศึกษาในมิติอื่น ๆ เช่น ประเพณี

สมุทรปราการ" *ดำรงวิชาการ* 2: 59-68. เอกรินทร์ พึ่งประชา (2546) "พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน : พื้นที่ที่ถูกครอบงำด้วยความขัดแย้งกรณีศึกษาศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระบือ" *ดำรงวิชาการ* 3: 119-146.

²⁰ ธีรพันธ์ ชวงพิชิต และ ชาตรี นนทเกษ (2545) "กฎจารึกพาศน์" *ศาสนอิสลาม* 2: 100-102. ธีรพันธ์ ชวงพิชิต และ ชาตรี นนทเกษ (2545) "มัสยิดต้นสน(ญี่ใหญ่) และสุสานประวัติศาสตร์" *ศาสนอิสลาม* 2: 103-105. ไม่ปรากฏผู้เขียน (2545) "ชาวมุสลิมในประเทศไทย" *ศาสนอิสลาม* 2: 106-108. เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2545) "กลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมในธนบุรี" *ศาสนมุสลิม* 2: 110-120.

²¹ ตัวอย่างเช่น สุจิตต์ วงษ์เทศ (2547) "กรุงเทพฯ (เป็นอะไร ? มาจากไหน ?) กวาดเขมร เกณฑ์ลาว เป็น'เชลย' สร้างกรุงเทพฯ" *มติชนสุดสัปดาห์* 1283: 78. 'บางจีน ย่านคนจีนของเมืองธนบุรี' วันนี้คือพระบรมมหาราชวัง" *มติชนสุดสัปดาห์* 1275: 78. ธัชชัย ยอดพิชัย (2547) "พม่าอาละวาดที่หน้าวัดกัลยาณมิตรฝั่งธนบุรี" *ศิลปวัฒนธรรม* 4: 64-66. นิภาพร รัชตพัฒนากุล (2546) "ตลาดน้อย: พัฒนาการชุมชน" *ศิลปวัฒนธรรม* 4: 162-165. เป็นต้น

²² ชุดหนังสือของ งามพิศ สัตย์สงวน อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 3 เรื่องในปี 2544 คือ "สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร", "สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล: กรณีศึกษาครอบครัวญวน" และสถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล: ศึกษากรณีครอบครัวไทยไซ่ง" และทวีศักดิ์ เมื่อกสม (2546) *คนแปลกหน้าในนาชาตของกรุงเทพฯ* กรุงเทพฯ: มติชน.

²³ 20 ปีชมรมเยาวชนมอญ กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ: เทคโปรโมชันแอนด์แอดเวอร์ไทซิง. คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย (2547) *ย่านการค้า 'ตะวันตก' แห่งแรกของกรุงเทพฯ สามแพร่ง แพร่งบูรพ์ แพร่งนรา แพร่งสรรพศาสตร์* กรุงเทพฯ: มติชน.

พิธีกรรม ความเชื่อ ตัวตน หรือ อัตลักษณ์ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงตามมา ซึ่งทาง คณะวิจัยจะได้เปรียบเทียบและทำการสังเคราะห์ต่อไป

ด้วยประเด็นทางชาติพันธุ์ถือการศึกษาวิจัยที่มีหลากหลายมิติและหลายวิธีวิทยาเข้าด้วยกัน นอกจากมิติด้านเวลาและสถานการณ์ ตลอดจนทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นกรอบกำกับแนวทางการศึกษาวิจัย แนวคิดเชิงทฤษฎีหรือวิธีวิทยาในการศึกษาวิจัยไม่ได้จำกัดกรอบเพียงมานุษยวิทยา หรือสังคมวิทยาเท่านั้น หากเบื้องต้นนี้มีข้อสังเกตว่า แนวทางการศึกษาทางชาติพันธุ์นั้น ประกอบด้วย งานชาติพันธุ์นิพนธ์(Ethnography) ที่ก่อร่างขึ้นและถ่ายทอดผ่านในรูปแบบบันทึก ประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนการผสมผสานทางวัฒนธรรม พหุ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึง ทดลองใช้กรอบความคิดเรื่อง ชาติพันธุ์สัมพันธ์หรือการอ้างชาติพันธุ์ (Ethnicity)²⁴ เป็นแนวทางใน การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องชาติพันธุ์ในกรุงเทพและปริมณฑลต่อไป

2) วัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบ

ภายใต้การค้นคว้าและสำรวจเอกสารของคณะวิจัย ระยะที่ 1 พร้อมจัดทำบรรณานิติศน์ จำนวน 101 เรื่องนั้น ทางคณะวิจัยระยะที่ 2 เล็งเห็นว่าการแบ่งเป็น 2 หัวข้อย่อย คือ วัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมชายขอบ ทว่าเมื่อพิจารณาในมุมมองแนวคิดและเชิงวิธีวิทยาหรือทฤษฎีแล้ว มีความเหลื่อมซ้อนในระนาบเดียวกัน ตัวอย่างเช่นในวัฒนธรรมย่อย อาทิ รักร่วมเพศ คนจน ผู้สูงอายุ อาจถูกผนวกเข้าอยู่ในแนวคิดวัฒนธรรมชายขอบก็ได้

นิยามความเป็นชายขอบ

คณะผู้วิจัยได้รวบรวมและสังเคราะห์บทความทางวิชาการที่กล่าวถึงประเด็นชายขอบเพื่อ สร้างกรอบในการรวบรวมงานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบดังนี้

ความเป็นชายขอบ ไม่ใช่เรื่องของการถูกกันให้ไปอยู่ในตำแหน่งในสังคมที่ด้อยโอกาสทาง เศรษฐกิจหรืออำนาจ หรือไม่เข้าประเภทแต่เพียงอย่างเดียว หากเป็นเรื่องของความรู้และความจริงที่คนอื่นสร้างขึ้นมามองเขา แทนตัวเขา ความรู้ความจริงเหล่านี้กลายเป็น “สามัญสำนึก” ที่ รับรู้เข้าใจกันในสังคมโดยไม่ต้องตั้งคำถาม ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งชายขอบเองก็อาจจะรับหรืออ้างอิง

⁷ Ethnicity นั้นพบว่า สุเทพ สุนทรภาสัก(2548)ใช้คำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” ในหนังสือ ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทาง มานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์การความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์, กรุงเทพฯ: เมือง โบราณ. ส่วนจิวรรณ ประจวบเหมาะ (2547) ใช้คำว่า “อ้างชาติพันธุ์” ใน ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์, กรุงเทพฯ: ศูนย์ มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

ไปเป็นความจริงเกี่ยวกับตัวเองด้วย รวมทั้งมีการต่อต้านโต้แย้งปฏิเสธในเวลาเดียวกัน²⁵ คนชายขอบมักจะถูกกีดกันหรือเปียดขับออกจากสังคม (the excluded or marginalized) ไม่ว่าจะเป็บริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม²⁶ คนชายขอบถูกทำให้เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ไร้คุณค่า หรือเป็นภาระแก่สังคมศูนย์กลาง วาทกรรมว่าด้วยความเป็นชายขอบจึงเป็นวาทกรรมของพวกเขาไม่เป็นที่พึงประสงค์ (the unwanted) ของสังคมศูนย์กลาง ซึ่งรวมเอาพวก "ชาวเขา" "ขอทาน" "กะเทย" "คนเร่ร่อน" "โสเภณี" "พวกติดยา" "พวกเป็นเอดส์" ฯลฯ เข้าด้วยกัน²⁷ ความเป็นชายขอบทางสังคมนั้นจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อนซึ่งมักผลักดันให้คนส่วนหนึ่งต้องไร้อำนาจ จนตกไปอยู่ชายขอบของสังคม แม้จะมีชีวิตอยู่ตรงศูนย์กลางของพื้นที่ในเชิงภูมิศาสตร์ ขณะเดียวกันก็ยังมีหมายรวมถึงกระบวนการลดทอนความเป็นมนุษย์ ด้วยความพยายามทำให้คนกลายเป็นของบางสิ่งที่ย้ายตัว²⁸

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถกำหนดกรอบงานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบได้คือ งานวิจัยที่กล่าวถึงหรือมีนัยยะถึงคนที่ไร้ซึ่งความสามารถในการเข้าถึงอำนาจทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อีกทั้งยังถูกสังคมเสกสั่นปั้นแต่งว่าเป็น "คนอื่น" หรือ "คนที่ไม่เข้าพวก" ตามบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้อาจยอมรับหรือขัดขืนต่อวาทกรรมหลักก็ได้

ในเบื้องต้นจึงทำการจำแนกแนวคิดและวิธีวิทยาออกมาในหัวข้อและประเด็นต่าง ๆ ก่อนทำการสังเคราะห์องค์ความรู้ในลำดับต่อไป

ข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับบรรณานิทัศน์ เรื่องวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมชายขอบ

จากตารางที่ 7 แสดงการจำแนกประเด็น แนวคิด วิธีวิทยาอันเกี่ยวเนื่องกับประเด็น *คนชายขอบ* ในส่วนของงานศึกษาที่เป็นวิทยานิพนธ์และงานวิจัย จำนวน 95 เรื่อง (ไม่รวมงานศึกษาที่พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ) พบว่า

- 1) งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในประเด็นคนรักเพศเดียวกันและสาวประเภทสองถึง 26 เรื่อง ชายบริการทางเพศ 20 เรื่อง คนจนและคนที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ 14 เรื่อง และอื่นๆ 35 เรื่อง
- 2) แนวคิดในการศึกษาพบว่า งานวิจัยในช่วง 5 ปีแรก (พ.ศ.2536-2541) นั้นส่วนมากใช้แนวคิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) และกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

²⁵ ปรีติตา เกลิมเผ่า กออนันตกุล (บรรณารักษกร), *ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย*, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2545.หน้า(12)

²⁶ สุริชัย หวันแก้ว, *กระบวนการกลายเป็นชายขอบ*, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546 .หน้า12

²⁷ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2546.หน้า 15

²⁸ อานันท์ กาญจนพันธุ์(บรรณารักษกร), *อยู่ชายขอบ มองลอดความรู้*, สำนักพิมพ์มติชน. 2549.หน้า 4-5

(Socialization) แต่ในช่วงหลัง (พ.ศ.2542-2547) งานวิจัยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) มากขึ้น

- 3) งานวิจัยในช่วง 5 ปีแรก (พ.ศ.2536-2541) นั้นมองคนชายขอบว่าเป็นผู้ที่แปลกแยกจากคนส่วนใหญ่ในสังคม, ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม ซึ่งสะท้อนมาจากการใช้แนวคิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนและการศึกษาในเชิง ตีตรา (Stigmatization) แต่ในช่วงหลัง (พ.ศ.2542-2547) สังคมเริ่มเปิดกว้างและยอมรับวัฒนธรรมชายขอบมากขึ้น ส่งผลให้แนวคิดและหัวข้องานวิจัยถูกนำเสนอในเชิงความเป็นตัวตนและอัตลักษณ์ของคนชายขอบ

นอกจากนี้ ในส่วนของวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่จะถูกนำมาใช้ในการสังเคราะห์นั้น ขณะนี้มีจำนวน 114 เรื่อง (พ.ศ. 2536-2548) พบว่าวิทยานิพนธ์และงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมชายขอบส่วนใหญ่มาจากสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งมีจำนวน 29 เรื่อง และปีที่มีการตีพิมพ์วิทยานิพนธ์และงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมชายขอบมากที่สุด คือ พ.ศ. 2546 มีจำนวน 20 เรื่อง (ดังตารางที่ 9) และรวมทั้งพบว่าหน่วยงานที่ผลิตงานวิจัยและวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมชายขอบมากที่สุด 3 อันดับแรก (ดังตารางที่ 10) คือ

- a. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 26 เรื่อง
- b. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 19 เรื่อง
- c. มหาวิทยาลัยมหิดลจำนวน 17 เรื่อง เท่ากับจากต่างประเทศ จำนวน 17 เรื่อง

การจัดจำแนกหมวดหมู่ของเนื้อหาและประเด็นวิจัย

หากพิจารณางานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบในกรุงเทพมหานครนั้นพบว่า มีการกล่าวถึงความเป็นชายขอบใน 4 ลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชายขอบทางเพศ

การที่เพศสภาพ (ความเป็นชายจริงหญิงแท้) ของบุคคลไม่สามารถจัดได้ตามความคาดหวังของสังคม ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ถูกมองว่าเบี่ยงเบน ซึ่งได้แก่ ผู้ที่รักเพศเดียวกัน (เกย์, ทอม, ดี, เลสเบี้ยน), สาวประเภทสอง อีกทั้งชายขอบทางเพศยังหมายรวมถึงบุคคลที่ประกอบอาชีพทางเพศ ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม เช่น โสเภณี

2. ชายขอบทางเศรษฐกิจ

ความเหลื่อมล้ำในสังคมส่งผลให้เกิดคนจน คนด้อยโอกาสขึ้นในเมือง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ ซึ่งได้แก่ ขอบทาน, คนไร้บ้าน, เด็กเร่ร่อน, ชุมชนแออัด, คนขายพวงมาลัย, แรงงานต่างด้าว เป็นต้น

3. ชายขอบทางการแพทย์

กระบวนการที่สังคมผนวกเอาโรคติดต่อกับความเปราะบางทางเพศและการสำส่อนทางเพศเข้าไว้ด้วยกัน กระบวนการนี้มีผลมาจากปฏิบัติการของอำนาจทางการแพทย์ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ, การให้คุณค่าและความหมายกับพฤติกรรมและความเจ็บป่วยของคนในสังคม โดยอำนาจทางการแพทย์นี้ได้ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ถูกตีตราทั้งทางการแพทย์และทางสังคม รวมทั้งถูกลดคุณค่าและถูกกีดกันหรือถูกเลือกปฏิบัติทางสังคม ส่งผลให้ผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เป็นบุคคลที่ถูกสังคม ตีตราว่ามีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมและสังคมไม่ยอมรับ

4. ชายขอบทางวัฒนธรรม

การที่สังคมมองบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นภาวะของสังคมส่งผลให้พวกเขาเกิดความรู้สึกแปลกแยก เช่น คนพิการ, เด็กกำพร้า, เยาวชนในสถานพินิจ, นักโทษ, ภรรยาน้อย, แม่ชี, ภาวะถดถอยจากสังคม เช่น ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ทั้งนี้ ความเป็นชายขอบนั้นมีลักษณะทับซ้อนหรือเป็นชายขอบในพหุมิติ (multiple marginalities) ดังนั้นบุคคลหนึ่งอาจมีความทับซ้อนโดยเป็นทั้งชายขอบทางเพศและทางการแพทย์ก็เป็นได้ แต่ในการเลือกจัดประเภทงานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบ โดยเฉพาะงานวิจัยที่มีลักษณะความเป็นชายขอบในหลายมิตินั้น คณะผู้วิจัยจะทำการจัดประเภทโดยเน้นที่หัวเรื่องและเนื้อหาหลักเป็นสำคัญ(ตารางที่ 8) พบว่า งานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบทางเพศมีจำนวนมากที่สุดคือ 46 เรื่อง รองลงมาคือชายขอบทางวัฒนธรรม 14 เรื่อง และชายขอบทางเศรษฐกิจ 24 เรื่อง ในส่วนชายขอบทางการแพทย์นั้นทางผู้วิจัยอยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูล ซึ่งขณะนี้รวบรวมได้ 11 เรื่อง

บรรณานิติศาสตร์แบ่งตามประเภทและหมวดหมู่เรื่อง วัฒนธรรมชายขอบ

- ชายขอบทางเพศ

งานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบทางเพศส่วนใหญ่เป็นการชี้ให้เห็นถึงมุมมองใหม่ การสร้างตัวตนและการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของคนรักเพศเดียวกัน รวมทั้งเป็นที่น่าสังเกตว่าวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องคนรักเพศเดียวกัน ที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2545 เป็นต้นมานั้น ผู้วิจัยซึ่งเป็นคนรักเพศ

เดียวกันได้เปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองในงานวิจัยของตนเองด้วย ในส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการขายบริการทางเพศนั้นส่วนใหญ่เป็นการศึกษาปัจจัยผลักดันที่ส่งผลต่อการตัดสินใจประกอบอาชีพ

ตัวอย่างงานวิจัย รักเพศเดียวกัน

มัทยา เขตมี (2539) "วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เทิดศักดิ์ รมจำปา (2545) "วาทกรรมเกี่ยวกับ "เกย์" ในสังคมไทย พ.ศ. 2508-2542" วิทยานิพนธ์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกศาสตร์ สรรพช่าง (2546) "คาราโอเกะคลับ...พื้นที่และตัวตนของเกย์ฮ้วน" วิทยานิพนธ์ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร

จตุพร บุญหลง (2548) "ชีวิตติดเบอร์: ตัวตนและเพศวิถีของเกย์ "คิง" ในเซานา M" วิทยานิพนธ์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์ (2548) "อำนาจและการขัดขืน: ขายรักขายในสังคมที่ความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นใหญ่" วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตัวอย่างงานวิจัย ขายบริการทางเพศ

ชาย โพธิสิตา (2537) "หนุมิตใหม่ที่ขายตัว: บริบททางสังคมวัฒนธรรมของหญิงบริการทางเพศ" สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

จงจิตต์ โคภนคณาภรณ์ (2538) "การเข้าสู่งานบริการทางเพศแบบแฝงของสตรีที่มีการศึกษาในสถานเริงรมย์ กรณีศึกษาค็อกเทลเลานจ์ ผับ และคาราโอเกะ" วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

รัชดา แดงจำรูญ (2538) "ภาพของโสเภณีในละครโทรทัศน์ ปี 2535" วิทยานิพนธ์ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยุทธชัย ดำรงมณี (2540) "โฮสต์: ขายบริการในบาร์สำหรับผู้หญิง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุมเพย์ อธิโนชวา (2544) "บาร์อะโกโกในกรุงเทพฯ: การตีความทางสังคมวัฒนธรรมของหญิงบริการและลูกค้า" วิทยานิพนธ์สาขาไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างงานวิจัย สาวประเภทสอง

ฝนทอง พันธุ์ถ้วน (2541) "กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศของสาวประเภทสอง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อุษา ศรีพานิช (2541) "ประวัติชีวิตของชายแปลงเพศ" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ชายขอบทางเศรษฐกิจ

งานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ต้องการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคมของกลุ่มและวิถีชีวิตของคนที่ถูกมองว่าเป็นคนจนในเมือง เช่น เด็กเร่ร่อน คนไร้บ้าน เป็นต้น

ตัวอย่างงานวิจัย คนค้ายขยะ

สิริพร สมบูรณ์บูรณะ (2536) "วิถีชีวิตคนใน "ชุมชนชายขอบ" ของเมือง: กรณีศึกษาคนค้ายขยะในชุมชนกองขยะชานเมือง" สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตัวอย่างงานวิจัย เด็กเร่ร่อน

เกศยา ไอลถานุเคราะห์ (2544) "วิถีชีวิตเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร: ศึกษาที่ชุมชนสถานีรถไฟหัวลำโพง" สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

วันดี กริชอนันต์ (2544) "เด็กข้างถนนย่านหัวลำโพง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อังคนุรักษ์ แกรกระโทกและสถาพร รัตนไชย (2546) "สภาพชีวิตของเด็กเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร" สำนักงานคณะกรรมการงานวิจัยแห่งชาติ

ตัวอย่างงานวิจัย คนไร้บ้าน

บุญเลิศ วิเศษปรีชา(2546) "เปิดพรมแดนโลกของคนไร้บ้าน" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตัวอย่างงานวิจัย ขอทาน

จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ (2547) "หญิงชรา คนจน คนชายขอบ: ชีวิตริมฟุตบาทของหญิงชราขอทาน" วิทยานิพนธ์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปฐมาวดี บัณฑิต (2542) "ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเป็นขอทาน" วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชายขอบทางการแพทย์

งานวิจัยวัฒนธรรมชายขอบทางการแพทย์ส่วนใหญ่เกี่ยวกับกลุ่มคนที่ถูกกระทำจากอำนาจทางการแพทย์ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ, การให้คุณค่าและความหมายกับพฤติกรรมและความเจ็บป่วยของคนในสังคม โดยอำนาจทางการแพทย์นี้ได้ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ถูกตีตราทั้งทางการแพทย์และทางสังคม รวมทั้งถูกลดคุณค่าและถูกกีดกันหรือถูกเลือกปฏิบัติทางสังคม ดังเช่นการมองว่าคนรักเพศเดียวกัน และคนที่ปรารถนาแปลงเพศ เป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต หรือการมองว่าเป็นโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์นั้นเกิดจากพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้ผู้ป่วยไม่กล้าที่จะไปรักษาจนกระทั่งโรคลามจนทนไม่ไหวจึงไปโรงพยาบาล

ตัวอย่างงานวิจัย ผู้ป่วยโรคเอดส์

บุศรา ลิขิตเจริญวานิช(2538) "การศึกษาการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของหญิง ตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อเอดส์: ศึกษาเฉพาะกรณีหน่วยโรคติดเชื้อ ทางเพศสัมพันธ์สตรีโรงพยาบาลศิริราช" สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เสาวรี เขียมละอ(2544) "คุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้าที่ติดเชื้อเอชไอวี" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต พยาบาลศาสตร์ (การพยาบาลแม่และเด็ก) มหาวิทยาลัยมหิดล

- ชายขอบทางวัฒนธรรม

งานวิจัยชายขอบทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับกลุ่มคนที่ถูกละเลยและถูกมองว่าเป็นภาระของสังคมเช่น คนชรา เยาวชนในสถานพินิจ นักโทษ เป็นต้น โดยงานวิจัยสะท้อนให้เห็นการขัดแย้งต่อวาทกรรมที่สังคมเสกสรรปั้นแต่งขึ้น การสร้างตัวตนและสร้างความหมายให้แก่ตนเอง

ตัวอย่างงานวิจัย ผู้สูงอายุ

อรรวรรณ ฉ่ำชื่น (2541) "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตอันเกิดจากภาวะถดถอยจากสังคมและการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุชาวพุทธ: ศึกษากรณีผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล" การจัดการโครงการสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

อนุรักษ์ บัณฑิตยชาติ (2542) "การสำรวจภาวะสุขภาพจิตผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์
คนชราของรัฐในกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง ปีพ.ศ.2542" กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

เรื่องรอง ชาญวุฒิธรรม(2547) "คนชราในสถานสงเคราะห์ : ชีวิตและตัวตน" วิทยานิพนธ์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตัวอย่างงานวิจัย เยาวชนในสถานพินิจ

ชัตติยา รัตนดิลก (2539) "ลักษณะทางสังคมจิตใจของเยาวชนผู้กระทำผิดซ้ำ ณ สถาน
พินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง: ศึกษากรณีบ้านกรุณา และบ้านปรานี" วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต. (จิตวิทยาคลินิก)มหาวิทยาลัยมหิดล

เกตุแก้ว รักษาชาติ (2542) "การมองตนเองของเยาวชนที่ติดยาเสพติด: ศึกษากรณีสถาน
พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปนีย์ ตั้งจิตภักดีสกุล(2544) "ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองและความรู้สึก
สิ้นหวังในเด็กและเยาวชน ที่กระทำผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง"
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. วิทยาศาสตร์ (จิตวิทยาศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล

การรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

แม้ว่าคณะวิจัย ระยะที่ 1 สามารถสำรวจและรวบรวมเอกสารเพื่อจัดทำบรรณานีทัศน์ ได้
101 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์และงานวิจัย ที่ได้พิมพ์ก่อน พ.ศ. 2536 – พ.ศ.
2548 แต่อย่างไรก็ตามคณะวิจัยระยะที่ 2 พบว่ายังมีอีกหลายประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับ
วัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมชายขอบไม่ได้ถูกนำมารวบรวมไว้ในบรรณานีทัศน์ ดังนั้นทาง
คณะวิจัยจึงขอทำการรวบรวมเอกสารและข้อมูลเพิ่มเติมในบรรณานีทัศน์ และทำการ
สังเคราะห์ต่อไป

แนวทางการสังเคราะห์องค์ความรู้

เนื่องจาก การรวบรวมงานศึกษาในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรม
ชายขอบยังไม่สมบูรณ์ คณะผู้วิจัยจึงยังไม่สามารถแสดงความเห็นอย่างละเอียดได้ในขณะนี้
อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยพิจารณาว่าจะสังเคราะห์เชิงเนื้อหาประเด็นการวิจัย และเชิงทฤษฎี วิธี
วิทยา และระเบียบวิธีวิจัย โดยพิจารณาว่ามีมิติปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเด็นการศึกษาแต่ละ
ประเด็นกับบริบททางสังคมอย่างไร และมีพัฒนาการของการใช้แนวความคิด ทฤษฎี วิธีวิทยา และ
ระเบียบการวิจัยในการศึกษาวัฒนธรรมย่อยและชายขอบ ที่นำไปสู่การตั้งคำถามในการวิจัย และ

นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ใดๆ รวมทั้งพิจารณาว่ามีสิ่งใดเป็นแรงจูงใจให้มีการศึกษาในแต่ละประเด็น

ตารางที่ 1 แสดงประเภทและจำนวนของเอกสาร

ประเภท	จำนวน (เรื่อง)
1) งานวิจัย	17
2) หนังสือ	18
3) วิทยานิพนธ์	89
4) รายงานวิจัย	8
5) บทความภาษาไทย	91
6) บทความต่างประเทศ	5
7) หนังสือต่างประเทศ	14
รวม	242

ที่มา: รายงานผลการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ระยะที่ 1, หน้า 2

ตารางที่ 2 แสดงสรุปจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในเอกสารประเภทต่าง ๆ

ชาติพันธุ์	หนังสือ (วิทยานิพนธ์/ งานวิจัย/ หนังสือ)	บทความ (วารสาร)	รวม
คริสต์	1	1	2
จีน	35	33	68
จาม	6	3	9
ชิกซ์	3	-	3
ญวน	2	3	5
ญี่ปุ่น	4	1	5
ตะวันตก/ยุโรป	7	-	7
ไทย/สยาม	5	1	6
เปอร์เซีย	-	1	1
พราหมณ์/ฮินดู	2	-	2
พม่า	1	1	2
มอญ	32	28	60
มุสลิม	21	11	32
ลาว	1	1	2
ลาวโซ่ง	1	-	1
พหุชาติพันธุ์	25	12	37
รวม	146	96	242

ที่มา: รายงานผลการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ระยะที่ 1, หน้า 2

ตารางที่ 3 แสดงประเภทเอกสารและประเด็นในการศึกษา

ประเด็น	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9. ประวัติ	รวม
การศึกษา/ ประเภท เอกสาร	ความสัม พันธ์ และ การจำแนก ความ แตกต่าง ระหว่าง ชาติพันธุ์	ศักยภาพ ของชาติ พันธุ์ในการ พัฒนา	การผสม ผสานและ การแลกเปลี่ยน ทางชาติ พันธุ์	สิทธิ เป็น ชาติ พันธุ์ ใน ชาติ	การ สร้างอัต ลักษณ์ และการ ปรับตัว	การกีด กันและ การเลือก ปฏิบัติ	ชาติพันธุ์ วรรณะ	การ เปลี่ยนแปลง	ศาสตร์ ชาติพันธุ์	
งานวิจัย	2	4	2	1	4	-	3	1	1	18
หนังสือ	1	-	-	-	1	-	9	-	12	23
วิทยานิพนธ์	6	30	2	2	26	1	10	10	2	89
รายงานการ ประชุม	1	-	1	-	-	-	1	-	-	3
เอกสาร ประกอบ การสัมมนา	-	-	1	-	-	-	-	-	2	3
บทความใน ประเทศ	1	5	5	2	20	-	22	4	30	89
บทความต่าง ประเทศ	-	1	-	-	3	-	-	-	2	6
หนังสือต่าง ประเทศ	1	-	-	-	-	-	2	-	8	11
รวม	12	40	11	5	54	1	47	15	57	242

ที่มา: รายงานผลการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมย่อยกับวัฒนธรรมชายขอบและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ กรุงเทพมหานครและ
บริเวณทล ระยะที่ 1, หน้า 5

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนบรรณานิตส์ เอกสารภาษาอังกฤษ

Year	Ethnic Groups	Vol.	Topic - Approach
1991	Muslims	1	Tourist Trade - ethnicity
1993	Chinese-Muslims	2	Old Bangkok King Rama 5 - History
1995	Chinese	1	19 th Century – History
1996	Chinese	2	History - Social organization / Social movement
1997		1	Old Bangkok King Rama 5 - History
		1	Thai and Italian - History
1998		1	Bangkok 1892 – Art History
1999		1	Bangkok – Art and Culture History
		1	Gender in Bangkok, Thailand – History
2000		1	King Rama 5 - History – Modernisation / Imperialism
		1	King Rama 5 - Art & Culture - History

		1	Thai-German - History
	Mon	2	Socio-Culture - History
		1	Thai-Europe - History
	Oversea Chinese	1	Siam -Europe - History
	Oversea Chinese	1	1850s – Economic History
		1	1883-1850(King Rama 5) History –Social development
		1	Thai-Western , King Rama 5 – History-Colonialism
2001		1	Missionaries in Thailand –History
2003		1	Social Transformation
2003		1	Bangkok in 1960s – Ethnography and Anthropology
	Total	24	

ตารางที่ 5 แสดงปี กลุ่มชาติพันธุ์ ปริมาณงาน และประเด็น แนวทางการศึกษาวิจัย

ปี(จำนวนรวม)	กลุ่มชาติพันธุ์	จำนวน	ประเด็นและแนวทางการศึกษาวิจัย
2534 (1)	จีนและแขก	1	ประวัติศาสตร์ชุมชน
2535 (6)	มุสลิม	4	ประวัติศาสตร์ชุมชน -การเคลื่อนไหวทางสังคม
	จีน	1	ประวัติศาสตร์คนจีนอพยพ
	ญวน	1	ประวัติศาสตร์ชุมชน
2536 (7)	จีน	1	ความเป็นมาของสายตระกูล- ประวัติศาสตร์
	มอญ	1	พิธีกรรม- ชาติพันธุ์วรรณนา
	ญี่ปุ่น	1	วิถีชีวิต- ชาติพันธุ์วรรณนา
	มุสลิม	3	มุสลิมบ้านครัว- การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
	ญวน	1	วัดญวน - พิธีกรรม
2537 (15)	จีน	4	ประวัติศาสตร์ - การผสมผสานทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง
	มอญ	9	ประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรม- อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
	ญี่ปุ่น	1	สำนักข่าวสาร - สื่อสารมวลชน
	ซิกข์	1	นัมดารี- กลุ่มชาติพันธุ์-การเปลี่ยนแปลง
2538 (10)	มอญ	5	การเปลี่ยนแปลง – อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
	จีน	4	ประวัติศาสตร์สังคม-วัฒนธรรม –พิธีกรรม-ความเชื่อ
	มุสลิม	1	การศึกษาของรัฐ – ศาสนา
2539 (21)	จีน	17	ประวัติศาสตร์สังคม-วัฒนธรรม – พิธีกรรม ความเชื่อ
	มอญ	2	พิธีศพ- สื่อพื้นบ้าน
	พราหมณ์	1	วิถีชีวิต สังคม-วัฒนธรรม- อัตลักษณ์
		1	ชนมกุฎิจีน
2540 (13)	จีน	6	ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ-สังคม-วัฒนธรรม
	มอญ	2	ประเพณี พิธีกรรม
	มุสลิม	3	พัฒนาชุมชน-อัตลักษณ์
	เวียดนาม	1	ประวัติศาสตร์- อัตลักษณ์
	พม่า	1	การให้ความหมายของตนเอง – อัตลักษณ์

2541 (21)	มอญ	7	ประวัติศาสตร์ สังคม -วัฒนธรรม
	มุสลิม	7	ประวัติศาสตร์ - พิธีกรรม
	จีน	3	พิธีกรรมและบทบาทผู้หญิง
	สิกข์	1	อาชญวิทยา
	คริสต์	1	ความเชื่อและระบบสัญลักษณ์
	ลาว	1	ประวัติศาสตร์
	ชาวต่างประเทศ	1	เจตคติ- การท่องเที่ยว
2542 (20)	มุสลิม	5	ประวัติศาสตร์ - พิธีกรรม ความเชื่อ- อัตลักษณ์
	มอญ	6	ประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
	จีน	6	ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ
	ญี่ปุ่น	1	ทัศนคติ
	ไทยพุทธ	2	ประเพณี -พิธีกรรมในวัด
2543 (23)	จีน	6	ประวัติศาสตร์- การเปลี่ยนแปลง พิธีกรรม ความเชื่อสัญลักษณ์
	มอญ	6	ประวัติศาสตร์ สังคม-วัฒนธรรม -โบราณคดี การท่องเที่ยว – อัตลักษณ์
	มุสลิม	3	ศาสนา ความเชื่อ การท่องเที่ยว
	เปอร์เซีย	1	ประวัติศาสตร์
	สิกข์	1	การแต่งงาน-ระบบสัญลักษณ์
	พหุชาติพันธุ์	5	ประวัติศาสตร์ – การท่องเที่ยว- สื่อมวลชน
	ไทย	1	จิตสำนึกคนไทย
2544 (25)	มอญ	9	สังคม-วัฒนธรรม-การฟื้นฟูวัฒนธรรม-การท่องเที่ยว- อัตลักษณ์
	มุสลิม	6	ศาสนา-วิถีชีวิต
	จีน	4	ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม – ประวัติชีวิต
	ฮินดู	1	ศาสนา
	ญี่ปุ่น	1	ครอบครัวและความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น
	ญวน	1	ครอบครัว -อัตลักษณ์
	ไทยโซ่ง	1	ครอบครัว-อัตลักษณ์
	พหุชาติพันธุ์	2	ครอบครัว-
2545 (20)	จีน	5	ประวัติศาสตร์ ชุมชน
	มุสลิม	6	ประวัติศาสตร์ชุมชน
	ญวน	1	วัด
	ลาว	1	ประวัติศาสตร์
	มอญ	2	การสืบทอด - อัตลักษณ์
	ญี่ปุ่น	3	วิถีชีวิต การเลี้ยงดู –การท่องเที่ยว-อัตลักษณ์
	พหุชาติพันธุ์	2	ประวัติศาสตร์ชุมชน
2546 (19)	มุสลิม	5	การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม
	มอญ	7	ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต
	จีน	3	ประวัติศาสตร์ พิธีกรรม ประเพณี

ตะวันออกเฉียงใต้											
ภูมิศาสตร์	1										1
ออกแบบชุมชนเมือง	1										1
รัฐศาสตร์									1		1
การวางแผนภาคและเมือง	1										1
การดนตรี			1								1
รวม	54	18	15	13	5	4	6	2	1	1	119

ตารางที่ 7 แสดงการจำแนกประเด็น แนวคิด วิจัยที่เกี่ยวเนื่องกับประเด็น คนชายขอบ

ประเด็น	แนวคิด	จำนวน	หัวข้อวิจัย	ประเด็นที่เกี่ยวข้อง
2536	คนด้อยฐานะ เด็กเร่ร่อน ผู้ติดเชื้อเอดส์	1 1 2		
2537	ผู้ขายบริการทางเพศ ผู้หญิงขายบริการทางเพศ คนพิการ	3 2 1	ความเป็ยเบนทางเพศ ทฤษฎีจิตวิทยา บทบาทหน้าที่ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม	เชิงปริมาณ การสัมภาษณ์เจาะลึก
2538	ผู้สูงอายุ ผู้หญิงขายบริการทางเพศ ผู้ติดเชื้อเอดส์	2 2 1	ทัศนคติ	เชิงปริมาณ วิเคราะห์จากละครโทรทัศน์
2539	หญิงรักหญิง เยาวชนในสถานพินิจ/ นักโทษ หมอนวดแผนโบราณ สาวประเภทสอง/คน แปลงเพศ ผู้ติดเชื้อเอดส์	1 1 1 1 1		
2540	ผู้ขายบริการทางเพศ ผู้หญิงขายบริการทางเพศ คนพิการ	1 2 1	ความเป็ยเบน กระบวนการขัดเกลาทางสังคม การมองตนเอง (Looking glass self)	

	คนจน	2		เชิงปริมาณ
	สาวประเภทสอง/คนแปลงเพศ	1		
	ผู้ติดเชื้อเอดส์	1		
2541	เกย์	3	กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ความเบี่ยงเบน	เชิงปริมาณ ประวัติชีวิต
	ผู้สูงอายุ	1	กระบวนการขัดเกลาทางสังคม	ประวัติชีวิต
	สาวประเภทสอง	1		การสัมภาษณ์เจาะลึก
	ผู้ป่วยเอดส์	1		
2542	ผู้หญิงขายบริการทางเพศ	1		เชิงปริมาณ
	ขอทาน	1		
	ผู้สูงอายุ	1		
	เกย์	2		
	เยาวชนในสถานพินิจ/นักโทษ	2		
	วัยรุ่น (ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์)	1		
2543	ผู้หญิงขายบริการทาง เพศรักเพศเดียวกัน	2 2 1		
	สืบทอดวัฒนธรรม			
	มุขปาฐะ			
2544	ผู้ชายขายบริการทางเพศ	1		
	ผู้หญิงขายบริการทางเพศ	2		
	เด็กเร่ร่อน	2		
	เกย์	1	อัตลักษณ์	
	เยาวชนในสถานพินิจ/ นักโทษ	1		
	ผู้ติดเชื้อเอดส์	2		
2545	หญิงรักหญิง	2	อัตลักษณ์	ประวัติชีวิต วิเคราะห์บทความ วิเคราะห์รูปแบบวาทกรรม
	เกย์	3		
	ชุมชนแออัด	1		ประวัติชีวิต
	คนขายพวงมาลัย	1		เชิงปริมาณ
	คนพิการ	1		
	ผู้หญิงขายบริการทางเพศ	1		
	เด็กเร่ร่อน	1		
	วัยรุ่น	1		

	คนชรา	1		
	คนคู่ชัชชะ	1		
	ผู้ติดเชื้อเอดส์	1		
2546	เกย์	4	ตัวตน	ประวัติชีวิต
	สาวประเภทสอง	1		เชิงปริมาณ
	หญิงรักหญิง	2		ประวัติชีวิต
	คนไร้บ้าน	1		เชิงปริมาณ
	เด็กเร่ร่อน	1		
	ชายบริการทางเพศ	2		
	คนพิการ	4		
	แรงงานต่างด้าว	1		
	ผู้ป่วย	1		
	นักโทษเชียงใหม่ทางเพศ	1		
2547	ผู้หญิงชายบริการทางเพศ	1	อัตลักษณ์	วิเคราะห์บทความ
	ผู้สูงอายุ	2		
	เกย์	1		
	วัฒนธรรมคนเมือง	1		
2548	เกย์	2	สตรีนิยม	เรื่องเล่า ประวัติชีวิต

หมายเหตุ: ไม่รวมวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ

ตารางที่ 8 แสดงประเภทงานวิจัย

ประเภท	จำนวน
ชายขอบทางเพศ	46
ชายขอบทางเศรษฐกิจ	24
ชายขอบทางการแพทย์	11
ชายขอบทางวัฒนธรรม	14
รวม	95

หมายเหตุ: ไม่รวมวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ

ประชากรศาสตร์		2												2
เคหการ					1									1
วิจัยวิทยาศาสตร์							1	1						2
การแพทย์														
พยาบาลศาสตร์									2					2
สังคมศาสตร์การแพทย์ และสาธารณสุข							1		1					2
ดุริยางคศาสตร์								1						1
ไทยศึกษา									1					1
เศรษฐศาสตร์									1					1
รัฐศาสตร์											1		1	2
ศึกษาศาสตร์										1				1
สตรีศึกษา												1	1	2
สิทธิมนุษยชน											1			1
ไม่ระบุสาขา/ ภาควิชา	2	3	1		3	1	4	3	2	1	9			29
รวม	4	7	5	5	8	6	11	8	10	15	20	5	3	107

หมายเหตุ: ไม่รวมงานวิจัย/วิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษซึ่งไม่ได้ระบุปีที่พิมพ์ 7 เรื่อง

ตารางที่ 10 บรรณานิตที่ค้นประเภทวิทยานิพนธ์/งานวิจัย แยกตามหน่วยงาน และสาขา/ภาควิชา

จิตวิทยา		3				2			1	(สบ)1				7
สังคมวิทยา/ มานุษยวิทยา		5			12			3		(คมส)7			2	29
สังคม สงเคราะห์ ศาสตร์/การ จัดการ แรงงานและ สวัสดิการ สังคม	(เกริก) 1 (HCU) 1				10									12
นิเทศศาสตร์, วารสารและ สื่อสารมวลชน		4												4
ศาสนา						1								1

การพัฒนา สังคม	(มวก) 1			1											2
ประวัติศาสตร์		1													1
วัฒนธรรม ศึกษา							4								4
ประชากรศา สตร์								2							2
เคหการ		1													1
วิจัย		2													2
วิทยาศาสตร์ การแพทย์															
พยาบาล ศาสตร์					มน1		1								2
สังคมศาสตร์ การแพทย์ และ สาธารณสุข								2							2
ดุริยางค ศาสตร์										1					1
ไทยศึกษา		1													1
เศรษฐศาสตร์		1													1
รัฐศาสตร์		1				1									2
ศึกษาศาสตร์										1					1
สตรีศึกษา						2									2
สิทธิมนุษยชน							1								1
ไม่ระบุสาขา/ ภาควิชา			1		มข1	1	4	1		1	(สทว)7 (สธ) 1	(วช) 1 3	15	36	
รวม	3	19	1	1	2	26	17	1	3	4	16	4	17	114	

หมายเหตุ: รวมวิทยานิพนธ์และงานวิจัยภาษาอังกฤษที่ไม่ระบุปีพิมพ์ 7 เรื่อง

รายชื่อวิทยานิพนธ์และงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมชายขอบ
แยกประเภทตามสาขาวิชา และเรียงตามปีที่พิมพ์

จิตวิทยา (ภาษาไทย 7 เรื่อง)

ชัตติยา รัตนดิลก (2539) "ลักษณะทางสังคมจิตใจของเยาวชนผู้กระทำผิดซ้ำ ณ สถานพินิจ และ
คุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง : ศึกษากรณีบ้านกรุณา และบ้านปรานี" วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต. (จิตวิทยาคลินิก)มหาวิทยาลัยมหิดล

มณฑาทิพย์ ชัยเปรม (2540) "ปัจจัยทางจิต-สังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้ชายที่มีความผิดปกติของ
เอกลักษณ์ทางเพศซึ่งได้รับการผ่าตัดแปลงเพศ" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาสุขภาพจิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุรักษ์ บัณฑิตยชาติ (2542) "การสำรวจภาวะสุขภาพจิตผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราของ
รัฐในกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง ปี พ.ศ. 2542" กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.

กาญจนา สุรวจากกุล (2543) "การเปรียบเทียบการตัดสินใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมชายรัก
ร่วมเพศระหว่างวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิงในเขตกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์คณะ
จิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รูปนีย์ ตั้งจิตภักดีสกุล(2544) "ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองและความรู้สึกสิ้นหวังใน
เด็กและเยาวชน ที่กระทำผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง"
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. วิทยาศาสตร์ (จิตวิทยาศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล

ประภัสสร สิริวิชัย (2545) "ภาวะซึมเศร้าของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในระดับชั้น
มัธยมศึกษา สังกัดกองศึกษาเพื่อคนพิการ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ใน
กรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มธุรส ชมดวง (2546) "การศึกษาวิถีชีวิตของหญิงที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ" วิทยานิพนธ์ภาควิชา
จิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (ภาษาไทย 27 เรื่อง และภาษาอังกฤษ 2 เรื่อง)

สิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2536) "วิถีชีวิตคนใน "ชุมชนชายขอบ" ของเมือง : กรณีศึกษาคนค้าขายใน
ชุมชนกองขยะชานเมือง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนันต์ นาวิไล (2537) "กระบวนการกลายมาเป็นผู้ชายขายตัว: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ชายขายตัวให้
เกย์ในเขตกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- มัทนา เขตมี (2539) "วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอมอร ทองเจียว (2539) "หมอนวดแผนโบราณ : การเข้าสู่อาชีพและการปรับตัว" วิทยานิพนธ์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุทธชัย ดำรงมณี (2540) "โฮสต์ : ขายบริการในบาร์สำหรับหญิง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แววดาว ทองเจิม (2540) "การมองตนเองและโลกทัศน์ของเด็กพิการตาบอด : ศึกษากรณีเด็กใน โรงเรียนสอนคนตาบอด กรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ภาควิชาสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฝนทอง พันธุ์ถ้วน (2541) "กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแปลงเพศ ของสาวประเภทสอง" วิทยานิพนธ์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- รวมพล สายอรุณ (2541) "ภาพลักษณ์เกย์ในสายตานักศึกษา" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุษา ศรีพานิช (2541) "ประวัติชีวิตของชายแปลงเพศ" วิทยานิพนธ์ภาควิชาสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกตุแก้ว รักษาชาติ (2542) "การมองตนเองของเยาวชนที่ติดยาเสพติด : ศึกษากรณีสถานพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สายพิน ศพุทธมงคล (2542) คุกกับคน: อำนาจและการต่อต้านข้างขึ้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคม วิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา), คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วันดี กริชอนันต์ (2544) "เด็กข้างถนนย่านหัวลำโพง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธรรีรัตน์ เหมนะสิริ (2545) "ปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาหญิงเป็นโสเภณี : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ภาควิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิเชฐ สายพันธ์ (2545) "เกย์: ในฉากชีวิตแห่งสลิสมสถาน" ใน ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (บ.ก.) ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วันดี กริชอนันต์ (2545) "บางส่วนของชีวิตเด็กข้างถนน" ใน ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (บ.ก.) ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

- วิริยะ สว่างโชติ (2545) “วัยรุ่นและความเป็นชายขอบ ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมโลก” ใน ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (บ.ก.) ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สมรภัทร์ ชัยสิงห์กานานนท์ (2545) “ความชรา ภาพร่าง และการใช้ชีวิตในเมือง” ใน ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (บ.ก.) ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2545) “ขยะเก็บชีวิต.ชีวิตชายขยะ ประสบการณ์เมืองคนเก็บและรับซื้อของเก่าซาเล้ง” ใน ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (บ.ก.) ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุไลพร ชลวิไล (2545) หญิงรักหญิง: ผู้หญิงของความเป็น “อื่น” ใน ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (บ.ก.) ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- _____ (2545) “ตัวตนในเรื่องเล่า: การต่อรองทางอัตลักษณ์ของหญิงรักหญิง” วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อินทิรา วิทยสมบุรณ์ (2545) “คนขายพวงมาลัย : ชีวิตกลางถนน กรณีศึกษาบริเวณสี่แยกผ่านพิภพลีลา ถนนราชดำเนินกลาง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ภาควิชา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา (2546) “เปิดพรมแดนโลกของคนไร้บ้าน” วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานิตดา ชาญไธย (2546) “ความเป็นเอกลักษณ์ของ “ดี” และกลยุทธ์ในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้หญิงที่มีคนรักเป็นทอม” วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอกศาสตร์ สรรพช่าง (2546) “คาราโอเกะคลับ...พื้นที่และตัวตนของเกย์อ้วน” วิทยานิพนธ์ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2547) “เกย์ลอกคราบ : ชีวิต สังคม และวัฒนธรรม” ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นันท์วัฒน์ ฉัตรอุทัย (2547) “ร้าน “Saxophone Pub & Restaurant” รสชาติทางดนตรี กับ ตัวตนและพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนเมือง” วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เรืองรอง ชาญวุฒิจรรณ (2547) “คนชราในสถานสงเคราะห์ : ชีวิตและตัวตน” วิทยานิพนธ์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 36

Suchada Thaweessit. (2000). From Village to Factory "Girl": Shifting Narratives on Gender and Sexuality in Thailand. Ph.D. dissertation, Department of Anthropology, University of Washington, Washington.

Sinnott, Megan. (2002). Transgender Identity and Same-Sex Relationship in Thailand: Tom-Dee. Ph.D. dissertation (Anthropology), University of Wisconsin, Madison.

สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และการจัดการแรงงานและสวัสดิการสังคม (ภาษาไทย 12 เรื่อง)

นิภาส ตุมรสุนทร และนางลักษณ์ เอมประดิษฐ์ (2538) "รูปลักษณะการจัดบริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุของสถานสงเคราะห์ภาคีรัฐบาลและเอกชนในอนาคต" วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุศรา ลิขิตเจริญวานิช (2538) "การศึกษาการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อการปรับตัวของหญิงตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อเอชไอวี : ศึกษาเฉพาะกรณีหน่วยโรคติดเชื้อ ทางเพศสัมพันธ์สตรีโรงพยาบาลศิริราช" สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รัชณี ฝนทองมงคล (2538) "การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุหลังเกษียณอายุราชการ : ศึกษาจากข้าราชการบำนาญสังกัดกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุพิชา เบาทิพย์ (2540) "การศึกษากระบวนการทำงานของผู้หญิงบริการเพื่อช่วยเหลือตัวเอง : กรณีศึกษาหญิงบริการชอยควาบอย" วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชาญเกษม เมืองศิริ (2541) "ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของชายผู้เป็ยงเบนทางเพศ (เกย์) ของผู้บริหารสถานประกอบการเอกชน ศึกษากรณี : ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) กรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ภาควิชาการจัดการแรงงานและสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยเกริก.

อรวรรณ จำขึ้น (2541) "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตอันเกิดจากภาวะถดถอยจากสังคมและการร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุชาวพุทธ : ศึกษากรณีผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล" การจัดการโครงการสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

ปฐมมาตี ปัทมโรจน์ (2542) "ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเป็นขอทาน" วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรชนก สนิทวงศ์ (2545) "ความเป็นไปได้ของการแสวงหาทางออกเพื่อการอยู่อาศัยในเมืองของ
ชาวชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร กรณีชุมชนพัฒนาปอแก้ว" วิทยานิพนธ์คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดวงใจ วัฒนปัญญา (2546) "บทบาทของครูสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อการลดความเสี่ยงการ
ขายบริการทางเพศของนักเรียน" วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัชรินทร์ หनुสมตน (2546) "ชีวิตและการทำงานของสาวประเภทสอง" วิทยานิพนธ์คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสริมศรี ประสงค์สุข (2546) พฤติกรรมกรรมการกระทำผิดและการปรับตัวของผู้ต้องขังชาย ที่มี
พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ: ศึกษากรณีเรือนจำทัณฑสถานในเขตกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารงานยุติธรรม), คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิยะพงศ์ พันธุ์ธงไชย (2547) "การศึกษาสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงเข้ามาสู่การขายบริการ : ศึกษา
เฉพาะกรณีหญิงขายบริการสนามหลวง" วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิเทศศาสตร์, วารสารและสื่อสารมวลชน (ภาษาไทย 4 เรื่อง)

รัชดา แดงจำริญ (2538) "ภาพของโสเภณีในละครโทรทัศน์ ปี 2535" วิทยานิพนธ์ภาควิชาการ
สื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทัศนทกานต์ ดวงรัตน์ (2539) "บทบาทการสื่อสารในครอบครัวกับการตัดสินใจแปลงเพศ"
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนการ บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิ่งรัก อิงคะวัต (2542) "รูปแบบการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการบริโภค และพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อ
ของกลุ่มชายรักร่วมเพศ (เกย์) ในเขตกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ภาควิชาการ
ประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชโย นิธิอุบัติ (2546) "การสื่อสารเพื่อการเปิดเผยตนเองของกลุ่มชายรักร่วมเพศ" วิทยานิพนธ์
ภาควิชานิเทศศาสตร์พัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศาสนา (ภาษาไทย 1 เรื่อง)

กัณฑ์เทศ เทศแก้ว (2543) "พุทธธรรมกับพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน : กรณีศึกษาทัศนคติของนักศึกษาชาย มหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์วิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.

การพัฒนาสังคม (ภาษาไทย 2 เรื่อง)

โสภณ แก้วล้อมทรัพย์ (2544) "การเข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศของเยาวชนชาย : กรณีศึกษาบริเวณสนามหลวง" วิทยานิพนธ์ภาควิชาพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จารุพงศ์ สายะโสภณ (2546) "การยอมรับของอาจารย์ต่อนักศึกษาที่เป็นเกย์ กรณีศึกษาอาจารย์ในสถาบันราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์" วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.

ประวัติศาสตร์ (ภาษาไทย 1 เรื่อง)

เทิดศักดิ์ ร่มจำปา (2545) "วาทกรรมเกี่ยวกับ "เกย์" ในสังคมไทย พ.ศ. 2508-2542" วิทยานิพนธ์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนธรรมศึกษา (ภาษาไทย 3 เรื่อง และภาษาอังกฤษ 1 เรื่อง)

เสาวภา พรสิริพงษ์ และอภิญา บัวสว่าง (2536) "วิถีชีวิตเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

ประกอบ ศรีวัจนะ (2537) "วิถีชีวิตและพฤติกรรมสุขภาพของชายขายบริการในพัฒนาพงษ์" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

นภา เสงี่ยมวรรค์ (2539) "วิถีชีวิตของแม่ที่ติดเชื้อเอชไอวีกับความรู้เรื่องโรคเอดส์" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

Nantiya Sukontapatipark (2005) "Relationship between Modern Medical Technology and Gender Identity in Thailand: Passing from 'Male Body' to 'Female Body'". MA Thesis (Cultural Studies), Mahidol University.

ประชากรศาสตร์ (ภาษาไทย 2 เรื่อง)

ชาย โพรธิสิตา (2537) "หนูนิดใหม่ที่ขายตัว : บริบททางสังคมวัฒนธรรมของหญิงบริการทางเพศ" สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรพินทร์ พิทักษ์มหาเกตุ (2537) "ปัญหาการเข้าสู่แรงงานของคนพิการ ที่เคยได้รับการฟื้นฟูอาชีพ จากศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ" สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

เคนการ (ภาษาไทย 1 เรื่อง)

ธรรวัฒน์ ไปงรักษ์ (2540) "รูปแบบที่อยู่อาศัยและพฤติกรรมการอยู่อาศัยของผู้มีอาชีพรับจ้างขนส่งสินค้าย่านปากคลองตลาด" วิทยานิพนธ์ภาควิชาเคนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ (ภาษาไทย 2 เรื่อง)

เขมิกา ยามะรัต (2542) "พฤติกรรมทางเพศ และความคิดเห็นต่อชายที่มาใช้บริการทางเพศของหญิงบริการ" สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เขมิกา ยามะรัต และคณะ (2543) "การใช้บริการทางเพศในมุมมองของสตรีผู้ให้บริการ" สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พยาบาลศาสตร์ (ภาษาไทย 2 เรื่อง)

รสสุคนธ์ วาริตสกุล (2544) การดูแลตนเองและคุณภาพชีวิตในผู้ติดเชื้อเอดส์ที่อยู่ร่วมกับครอบครัว. พิษณุโลก: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เสาวรี เอี่ยมละออ(2544) "คุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้าที่ติดเชื้อเอชไอวี" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. พยาบาลศาสตร์ (การพยาบาลแม่และเด็ก) มหาวิทยาลัยมหิดล

สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข (ภาษาไทย 2 เรื่อง)

ภัทรวดี ทองขมภู (2542) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของหญิงวัยรุ่นตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ : การวิจัยเชิงคุณภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข)มหาวิทยาลัยมหิดล

สุกัญญา พรโสภาคกุล (2544) ระบบความเชื่อและพฤติกรรมดูแลสุขภาพทางเพศของหญิงที่อยู่ในการค้าประเวณี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข)มหาวิทยาลัยมหิดล

ดุริยางคศาสตร์ (ภาษาไทย 1 เรื่อง)

มานพ วิสุทธิแพทย์, กาญจนา อินทรสุนานนท์และคณะ (2543) "การสืบทอดเพลงไทยบ้านบางลำพู: วัฒนธรรมมูขปาฐะ" วิทยานิพนธ์สาขาดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ไทยศึกษา (ภาษาไทย 1 เรื่อง)

จุมเพย์ อธิโนชวา (2544) "บาร์อะโกโกในกรุงเทพฯ : การตีความทางสังคมวัฒนธรรมของหญิงบริการและลูกค้า" วิทยานิพนธ์สาขาไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เศรษฐศาสตร์ (ภาษาไทย 1 เรื่อง)

อัญชลี พินิจรักษธรรม (2544) "การค้าประเวณี : กรณีศึกษานักศึกษาหญิงในกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐศาสตร์ (ภาษาไทย 2 เรื่อง)

ธัญญธร กัณหะวัฒน์ (2546) "สวัสดิการที่รัฐจัดให้คนพิการ : มุมมองจากคนพิการ" วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์ (2548) "อำนาจและการขัดขืน: ชายรักชายในสังคมที่ความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นใหญ่" วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศึกษาศาสตร์ (ภาษาไทย 1 เรื่อง)

ทศพร มณีศรีขำ (2545) "การสร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์" วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สตรีศึกษา (ภาษาไทย 2 เรื่อง)

จุกามณี สมบูรณ์สุทธิ (2547) "หญิงชรา ความจน คนชายขอบ : ชีวิตริมฟุตบาทของหญิงชราขอทาน" วิทยานิพนธ์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จตุพร บุญหลง (2548) "ชีวิตติดเบอร์: ตัวตนและเพศวิถีของเกย์ "ควิง" ในเซานา M" วิทยานิพนธ์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สิทธิมนุษยชน (ภาษาอังกฤษ 1 เรื่อง)

Kanitta Potjana-a-ree. (2003). The Movements and Campaigns to Promote the Rights of Homosexual People in Contemporary Thailand. MA thesis (Human Rights), Mahidol University, Bangkok.

ไม่ได้ระบุสาขาวิชา/ภาควิชา (ภาษาไทย 20 เรื่อง และภาษาอังกฤษ 16 เรื่อง)

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และคณะ (2536) ชะตาชีวิตผู้เป็นโรคเอดส์ "หญิง". นครปฐม: ศูนย์ศึกษา
นโยบายสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. (2536) ชะตาชีวิตผู้เป็นโรคเอดส์ "ชาย". นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบาย
สาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ษ์วัฒน์ จิตราภิรมย์ (2537) "ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และวิถีการดำเนินชีวิต ของชายอาชีพ
พิเศษในเขตกรุงเทพมหานคร" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ.

สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล (2537) "วิถีการดำเนินชีวิตของหญิงกลางคืน กรณีศึกษานักร่อนหญิง ประจำ
คาเฟ่" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

จงจิตต์ โสภณคนาภรณ์ (2538) "การเข้าสู่งานบริการทางเพศแบบแฝงของสตรีที่มีการศึกษาใน
สถานเริงรมย์ กรณีศึกษาคือเกเปลเลานจ์ ผับ และคาราโอเกะ" วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

รุ่งอรุณ กุลธำรง (2540) "วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร: การศึกษาวิชาช่างสิบหมู่ สมัยรัตนโกสินทร์"
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ศิริวรรณ ไกรสุรพงศ์ และอรุณรัตน์ วัฒนผลิน (2540) รายงานการวิจัยเรื่องสภาวะทางจิตใจและ
สังคมของหญิงตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อเอดส์ และการให้คำปรึกษา. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

พิมพ์วัลย์ บุญมงคล, เพ็ญจันทร์ ประดับมุข, ศันสนีย์ เรืองสอน (บ.ก.) (2541) องค์ความรู้ของ
งานวิจัยเอดส์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. นครปฐม: โครงการจัดตั้ง
สำนักงานศึกษานโยบายสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล.

พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, ศุภวัฒน์การ วงศ์ธนวุธ และทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2543) "ลักษณะและ
ความสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวและผู้ขายบริการทางเพศในประเทศไทย"
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เกศยา ไอลถานุเคราะห์ (2544) "วิถีชีวิตเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร : ศึกษาที่ชุมชนสถานีรถไฟ
หัวลำโพง" สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จริยาวัตร คมพัยค์ม และคณะ (2545) รายงานการวิจัยเรื่องชะตาชีวิตของเด็กที่มีมารดาติดเชื้อ
เอชไอวี. นนทบุรี: กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข.

- จอมขวัญ ขวัญเย็น และจุฑามาศ ชาญเจริญลาภ (2546) "ความลำบากในโลกมืด : วิถีชีวิตของผู้พิการทางสายตาที่ประกอบชีวิตดิ้นรนและขอทาน" สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย โครงการการพัฒนาสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
- จะเด็จ ชาวทวีไล และอังคณา อินทสา (2546) "ชีวิตคนงานหญิงที่ป่วยด้วยโรคปอดอักเสบจากฝุ่นฝ้ายโรงงานทอผ้ากรุงเทพ" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
- จีรพร แผ้ววัก และโสภา อ่อนโสภาส (2546) "วิถีชีวิตคนพิการทางสายตาในเขตกรุงเทพมหานคร" สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย โครงการการพัฒนาสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
- มะลิวัลย์ เครือมณี (2546) "แรงงานต่างด้าว : ศึกษากรณีผู้ช่วยแม่บ้านในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
- รัตพล พรพิพิธ (2546) "จากเด็กหญิงท้องถิ่น สู่วางงามควราโอเกะ" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
- วารุณี แสงกาญจน์วิษ (2546) "ชีวิตไร้ตัวตนของกะเทยเปลี่ยนทิศ" วิทยานิพนธ์คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัยรามคำแหง.
- สมศักดิ์ พลอยอยู่วงศ์ (2546) "ลูกจ้างรับเหมาช่างในโรงงานอุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้าในเขตกรุงเทพ" สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ชุดโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
- อัศวพรณ ขวัญเย็น และสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (2546) "วิถีชีวิตและสวัสดิการของคนพิการทางกาย" สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย โครงการการพัฒนาสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
- อังคนุรักษ์ แกรรกกระทอก และสถาพร รัตนไชย (2546) "สภาพชีวิตของเด็กเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร" สำนักงานคณะกรรมการงานวิจัยแห่งชาติ.
- Morris, Rosalind C. (1994). "Three Sexes and Four Sexualities: Redressing the Discourses on Gender and Sexuality in Contemporary Thailand". *Positions East Asia Culture Critique*, Vol. 2, No. 1, Spring 1994.
- Jackson, Peter A. (1997). "Kathoeys <Gay> <Man>: The Historical Emergence of Gay Male Identity in Thailand," in Lenore Manderson and Margaret Jolly (Eds.) *Sites*

- of Desire Economies of Pleasure: Sexualities in Asia and the Pacific. Chicago: University of Chicago Press.
- Brummelhuis, Han Ten. (1999). "*Transformation of Transgender: The Case of the Thai Kathoey*," in Jackson, Peter A. and Sullivan, Gerard. (Eds.) Lady Boys, Tom Boys, Rent Boys: Male and Female Homosexualities in Contemporary Thailand. New York: The Haworth Press.
- Murray, Stephen O. (1999). "*Increasingly Gay Self-Representations of Male-Male Sexual Experience in Thailand*," in Jackson, Peter A. and Sullivan, Gerard. (Eds.) Lady Boys, Tom Boys, Rent Boys: Male and Female Homosexualities in Contemporary Thailand. New York: The Haworth Press.
- Sinnott, Megan. (1999). "*Masculinity and Tom Identity in Thailand*," in Jackson, Peter A. and Sullivan, Gerard. (Eds.) Lady Boys, Tom Boys, Rent Boys: Male and Female Homosexualities in Contemporary Thailand. New York: The Haworth Press.
- Storer, Graeme. (1999). "*Rehearsing Gender and Sexuality in Modern Thailand: Masculinity and Male-Male Sex Behaviours*," in Jackson, Peter A. and Sullivan, Gerard. (Eds.) Lady Boys, Tom Boys, Rent Boys: Male and Female Homosexualities in Contemporary Thailand. New York: The Haworth Press.
- Jackson, Peter A. (2000). "*Male Homosexuality and Transgenderism in the Thai Buddhist Tradition*", in Leyland Winson (ed.), Queer Dharma: Voices of Gey Buddhists Vol. 1. San Francisco: Gey Sunshine Press.
- Sinnott, Megan. (2000). "*The Semiotics of Transgendered Sexual Identity in the Thai Print Media: Imagery and Discourse of the Sexual Other*." Culture, Health & Sexuality. Vol. 3, No. 2
- Kritsadarat Wattanasuwan and Elliott, Richard. (2001). "Becoming a Woman: Consumption Symbolism and the Transgendered self," in Document of The 3rd Women's Studies Annual Conference of Thailand "Women and Knowledge III: Sex, Science, and Cultural Studies". November 27-28, 2000. Thammasat University (Taprajan), Bangkok, Thailand
- Amporn Marddent. (...) Gender, Sexuality and Health among Thai Muslim Youth. Mahidol University.

- Brody, Alyson. (...) Negotiating Ethnicities: Thai-Isan Selves: Thai-Isan Regionalities. SOAS, University of London.
- Chulanee Thianthai. (...) Growing up in a Transitional Society: A Study on Gender Differences and Changes in Body Image, Perceptions of the Young Thai Generation.
- Renneson, Stephane. (...) From Northeast Rice Fields to Bangkok: The Circulation of Pugilistic Bodies, The Thai Nation at Stake on The Rings of Thai Boxing. University of Paris X – Nanterre.
- Vallard, Annabel. (...) "Traditional" Handicraft to Weave "National Identities": Weaving in Thailand and Lao P.D.R. University of Paris X – Nanterre.
- Wilson, Ara. (...) The Intimate Economies of Gender in Thailand. Ohio State University.
- Worrasi Tantinipankul. (...) Appropriation as Conquest in Buddhist Architecture. Cornell University.